Studiu istoric și peisagistic

Sinaia – Parcul Știrbei

I. DATE GENERALE

1. Gradul de protecție al ansamblului urban

Parcul Știrbei se află în zona construită protejată - **Ansamblu urban II**, clasat în Lista monumentelor istorice cu codul de listă: **PH-II-a-B-16632,** care suprapune rezervații de arhitectură cu zone de valoare peisagistică ridicată.

Parcul cuprinde un monument istoric: capela romano-catolică clasată cu cod de listă **PH-II-m-B-16699** și se învecinează, la limita estică cu Vila Alina Știrbei **PH-II-m-A-16657,** clădiri ce fac parte din vechiul ansamblu al domeniului Stirbei, din Sinaia.

Contextul dezvoltării urbanistice a zonei de nord a orașului Sinaia

Începutul conturării așezării Sinaia se leagă de ctitoria spătarului Mihail Cantacuzino, schitul ce purta numele Sfântului Munte Sinai, ridicat al 1695 și folosit ca loc de retragere și rugăciune, dar și ca adăpost pelerinilor și negustorilor care treceau din și înspre Ardeal, pe încă sălbaticul drum al Prahovei. Alături de chiliile monahilor s-a înfiripat o așezare de ”scutelnici” care au alcătuit cătunul Izvor, nucleul viitoarei așezări Sinaia.

Vizita la Mănăstirea Sinaia a principelui Carol I, la 5 august 1866, a fost punctul major de cotitură în viața micii așezări. Cucerit de peisajul fermecător, principele va cumpăra de la Eforia Spitalelor Civile o parcelă de 1000 de hectare, pe care se va ridica reședința regală Peleș, inaugurată în octombire 1883.

Concomitent, un al doilea factor de dinamizare urbanistică a activat la Sinaia. Potențată de afluxul constant crescând al vizitatorilor, noua stațiunea de vilegiatură se va dezvolta pe criteriile impuse de elitele care căutau să se alăture familiei regale în petrecerea vacanțelor la munte.

Odată cu apariția primelor stabilimente hoteliere și a vilelor familiale ia naștere și primul spațiu public de destindere: parcul Dimitire Ghica, a cărui înființare datează din 1881, fiind realizat sub îndrumarea peisagistului elvețian Eder. Imediat la sud de acesta, pe versantul vestic al văii încep să se contureze primele cartiere rezidențiale, cu vile și acareturi, înconjurate de ample grădini.

II. ANALIZA INVESTIGAȚIILOR ȘI CERCETĂRILOR ISTORICE, URBANISTICE ȘI ARHITECTURALE

Proprietarii domeniului
Cine a fost Alina Știrbei ?

Cu numele adevărat Alexandrina (1829 – 1894), a fost una din fiicele domnitorului Barbu D. Știrbei. Până la data primei sale căsători, în 1846, nu se cunosc date despre viața prințesei. Primul soț a fost Alexandru Plagino, descendent a două familii fanariote importante, bogat, om politic cu funcții în stat în timpul domniei socrului său. Căsătoria a eșuat, Alina fiind forțată, din cauza neînțelegerilor să petreacă câțiva ani la Paris, la Dresda, pentru ca în final, să se soldeze cu un divorț.
Al doilea soț al Alinei a fost generalul Ioan Emanuel Florescu, cu care s-a căsătorit în 1867. Generalul era văduv, după moartea primei soții: Ecaterina Bibescu, a cărei verișoară era Alina Știrbei. Nici această a doua căsnicie nu va fi fericită și divorțul va surveni în 1883.[1]

”Fă ceea ce trebuie !” deviza înscrisă pe blazonul familiei Florescu

În perioada celei de-a doua căsătorii, soții Florescu achiziționează terenul de la Sinaia și hotărăsc ridicarea aici a unei vile de vacanță, alegere perfect justificată de puternica atracție constituită de ridicarea Peleșului ca reședință regală și integrată în ”febra” conturării orașului regal Sinaia, de către toți cei ce se considerau importanți în stat sau apropiați ai Casei regale.

[1] Oana Marinache, Stirbey – reședințe, moșii, ctitorii, ed. ACS 2014, pg. 223

Construcția vilei va începe, de altfel, odată cu Peleșul, la 1874, iar arhitectul elaborator al proiectului era unul din tinerii formați la școala de influență germană, un olandez, naturalizat ulterior în România : Josef Jacob Schieffeleers (1850 – 1919). Proiectul vilei Alinei Știrbei, din Sinaia, va fi cel care va deschide cariera tânărului arhitect, angajat ulterior de către Dimitrie Ghica la Eforia Spitalelor Civile și construind pentru Sinaia : Hotelul Caraiman, o serie de vile, parcul Ghica, iar pentru București Spitalul Colțea, Palatul Băilor Eforiei, Manufactura Tutunului și multe vile particulare.

Fiind între primele familii boierești care își ridică un domeniu alături de cel regal, la Sinaia, Vila Florescu – Șirbei este considerată a doua ca vechime din stațiune, după cea a prințului Dimitire Ghica, azi dispărută.

O frumoasă și detaliată gravură, realizată de Th. Maierhofer, a păstrat pentru contemporani imaginea acestui domeniu al vilei de vacanță. Arhitectura clădirii principale - vila și amenajarea parcului sunt într-un stil romantic specific ambianței germane și elvețiene la sfârștiul sec. al. XIX-lea, adus în Romania de echipele de arhitecți și antreprenori veniți odată cu marile investiții deschise sub Carol I.

Stilul era propriu și familiei Știrbei, care îl promovase încă din reședința de la Buftea , ridicată cu cca 10 ani mai înainte.

Spre deosebire de palat, capela este realizată într-un frumos stil neoclasic, anul ridicării nefiind cunoscut. Diferența majoră de stil, poate duce la concluzia existenței unui al doilea arhitect, o ipoteză îndreptându-se spre Andre Lecomte de Nouy. Despre capelă se știe că funcționa la 1877, iar în 1878 se semnează între Alina Știrbei și pictorul Gheorghe Tattarescu un contract pentru pictura interiorului. Deși numită acum ”capelă romano-catolică” ea a fost imaginată ca o capelă ortodoxă, cu tâmplă și cu un decor pictat interior conform cu desfășurarea și canoanele ortodoxe.

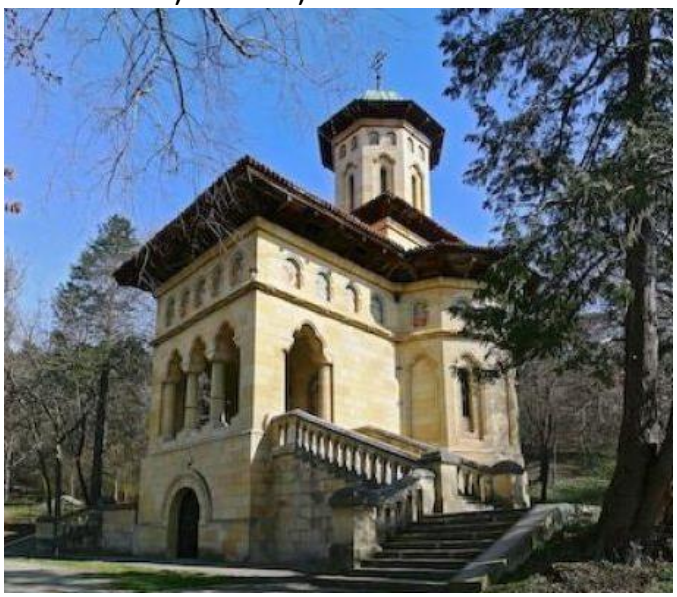

capela Brătianu, Florica, 1898, arh. Lecomte de Nouy,

Andre Lecomte de Nouy a lucrat la Castelul Peleș, pentru o etapă de ample transformări, între 1890 și 1914. În perioada construirii clădirilor de pe domeniul Știrbei din Sinaia, între 1874 și 1877, arhitectul lucra la Curtea De Argeș, lucrare pe care o va finaliza în 1880 și de unde se va muta pe șantierul din Iași al bisericii Trei Ierarhi. Având în vedere formația sa preponderent romantică și orientalistă, precum și felul de a concepe alte lucrări de acelați tip: capela Brătianu de la Florica, înclinăm să credem că nu el a fost autorul capelei de la Sinaia.

În contextul ultimelor trei decenii ale secolului al XIX-lea, al arhitecturii românești au dominat curentele romantice, dar și cele neoclasice au avut reprezentanți importanți. Arhitecții europeni aduși în țară de marii investitori, proveneau pe de o parte din lumea germanică (incluzând aici și olandezi, austrieci) dar și din lumea franceză (și belgiană). Dar, era și timpul primilor arhitecți români care, după terminarea studiilor, la Paris sau berlin, se întorceau să practice în țară. Unul dintre aceștia, puternic atașat valorlor arhitecturii clasiciste a fost Alexandru Orăscu, apropiat al generalului Florescu și fost ministru al Instrucțiunii Publice în timpul guvernului Florescu.

Genralul Florescu, numit de posteritate: ”făuritorul armatei române moderne”[2], a fostul unul din personajele cele mai importante ale epocii. Respectat și apreciat de regele Carol I, generalul a avut și un scurt traseu politic, dar care i-a adus mai mult neplăceri.

În primăvara lui 1876 (an în care clădirile de pe domeniul său de la Sinaia erau în construcție – palatul era chiar finalizat, iar capela urma să se ridice), generalul Florescu este numit șef al guvernului, dar misiunea aceasta este foarte scurtă: 20 de zile și va fi urmată de câțiva ani de conflicte cu lumea politică a vremii.

Membru al Partidului Conservator și membru în guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu, Ion Florescu a fost acuzat de către liberali, împreună cu întregul guvern, anchetat și scos pe ”linie moartă” exact în anii Războiului de Independență”, pentru care pregătise armata română. Acei ani – cei în care s-a construit și capela de la Sinaia – i-a petrecut într-o parțială retragere din viața publică, dar urmărind îndeaproape și bucurându-se de succesele armatei, care a fost marea lui realizare. Un biograf al său menționează despre această perioadă de retragere, că a fost petrecută ”*pe moșiile sale din Vizurești, Sălcuța, Cornetu și Odobești de Dâmbovița pe care îi ajută în mod statornic, cumpărându-le vite, construindu-le biserici, procurându-le materiale pentru zidirea unor case sau chiar cu bani, fiind deosebit de mult iubit și apreciat de concetățenii săi, a revenit în București*.”[3]

[2] Radu R. Florescu, generalul Ioan Emanoil Florescu – organizator al armatei române moderne, Ed. Militară, 2013

[3] Jipa Rotaru, Generalul Ioan Emanoil Florescu (3), în Art _Emis Academy, 01.iunie 2014

Înclinăm să credem că, ridicarea capelei de pe domeniul de la Sinaia, a fost mai mult controlată de către general, un spirit ordonat, clasic prin fomare și evoluție, în timp ce reședința reflectă mai mult spiritul romantic al Alinei Șirbei, și al familiei acesteia (fiind stilul adoptat pentru majoritatea reședințelor acestora, inclusiv la palatul de la Buftea).

O posibilă sursă de inspirație ar fi putu fi capela ridicată la Baden de domnitorul Mihail Sturdza, o frumoasă lucrare neoclasică, perfect echilibrată, de dimensiuni mai mari dar cu elemente de compoziție asemănătoare. Capela de la Baden, ridicată în memoria fiului domnitorului Moldovei, mort la doar 17 ani, a fost realizată de doi arhitecți germani promotori ai neo-clasicismului și a fost construită cu cca 15 ani înainte de cea, mult mai modestă, de pe domeniul din Sinaia al familiei Florescu - Știrbei.

Capela Stourdza, Baden – Baden, 1863, arh. Leo von Klenze și Georg Dollman

EVOLUTIE ISTORICA, ETAPE CONSTRUCTIVE

Gravura lui Th. Maierhofer ne prezintă detaliat domeniul Șitrbei, cu terenul și mobilarea lui. Limitele proprietății erau aproximativ cele determinate azi de străzile: Carol I și Mihail Kogălniceanu pe direcția est – vest și străzile Cuza Vodă și Aleea Serei pe direcția nord – sud.

În partea de jos a dealului, la strada ce poartă azi numele Carol I, o împrejmuire ordonată de ulucă, cu o poartă mare, cu stâlpi de zidărie și un mic, dar impunător, pavilion – poartă păzesc aleea de acces pe domeniul Știrbei. Drumul de trăsură urcă la prima terasă, amplă, pe care este construită

reședința. În dreapta acesteia, spre limita proprietății, o construcție semi-îngropată indică prezența unor pivnițe de alimente și vinuri.

Între gardul spre stradă și vilă, o livadă și un mic iaz, peste care se arcuiește delicat un podeț de lemn. De la vilă, drumul mai face o buclă spre o terasă intermediară unde se află casa celor ce au grijă de domeniu, a lucrătorilor și administratorului.

În spatele ei, un pâlc de arbori cu coroană mare anunță apropierea pădurii, iar cărarea mai urcă, pe marginea acestui pâlc până la capătul poienii, unde apare, delicată, capela. În dreapta capelei, o mică clopotniță de lemn, la liziera pădurii.

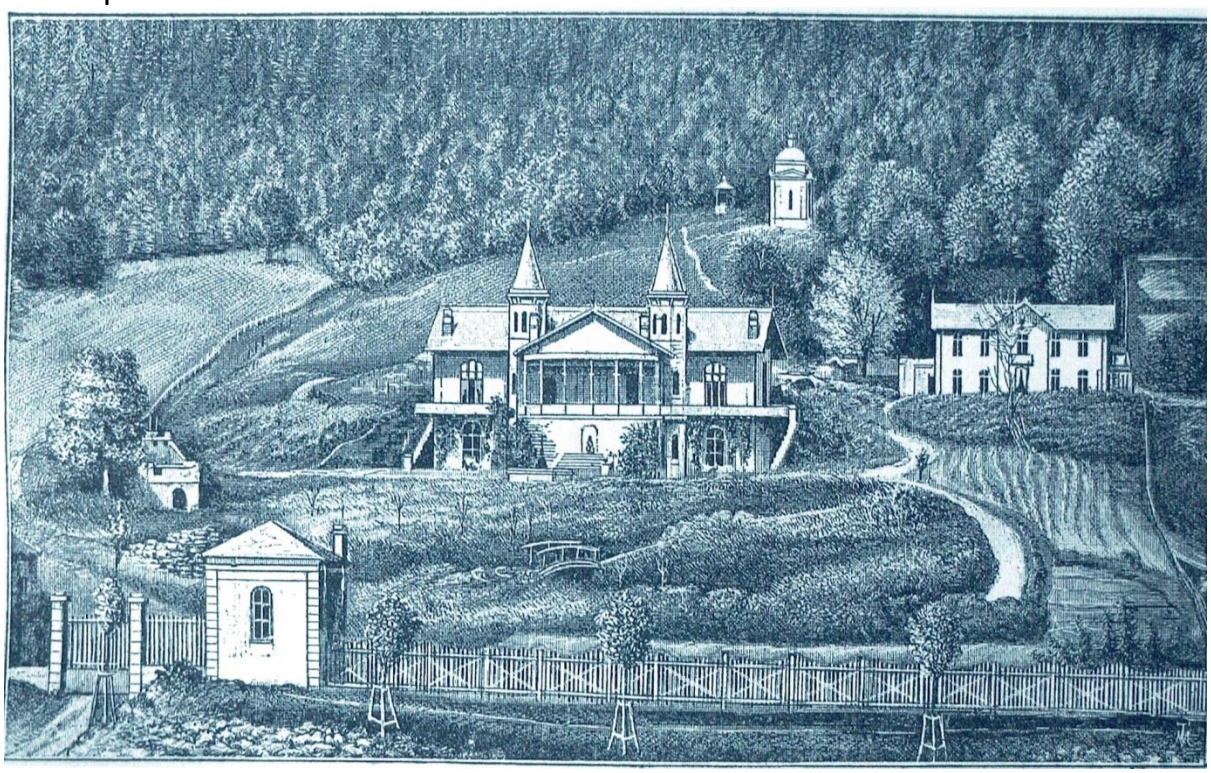

Imaginea este a unui domeniu perfect, în același timp romantic, dar și organizat, cu multe tipuri de peisaj înlănțuite în urcarea pantei, dinspre oraș spre pădure, dotat cu tot ce e nevoie pentru a petrece agreabil un sejur, chiar și prelungit, în aerul sănătos al muntelui. Fiind printre primele construite la Sinaia, vila Florescu – Știrbei a beneficiat de un teren amplu și va fi fost un exemplu pentru mulți care au urmat, în deceniile următoare să construiască aici. Dar terenul a devenit tot mai aglomerat, mai scump și, în consecință, loturile tot mai mici și casele mai înghesuite.

Iar începând cu a doua jumătate a secolului XX, dezvoltarea orașului a distrus, pas cu pas, frumosul domeniu Știrbei.

Într-o analiză realizată de dl. arh. Dan Manea și publicată de d-na Oana Marinache în volumul său ”*Știrbey, reședințe, moșii, ctitorii*” se pot vedea foarte clar cele două momente de scindare (mutilare) majoră a domeniului:

construirea telecabinei pentru cota 1400, în 1971, pe porțiunea dintre vilă și capelă și construirea, imediat în fața vilei, la bulevardul Carol I, a hotelului Montana, la începutul anilor ”80.

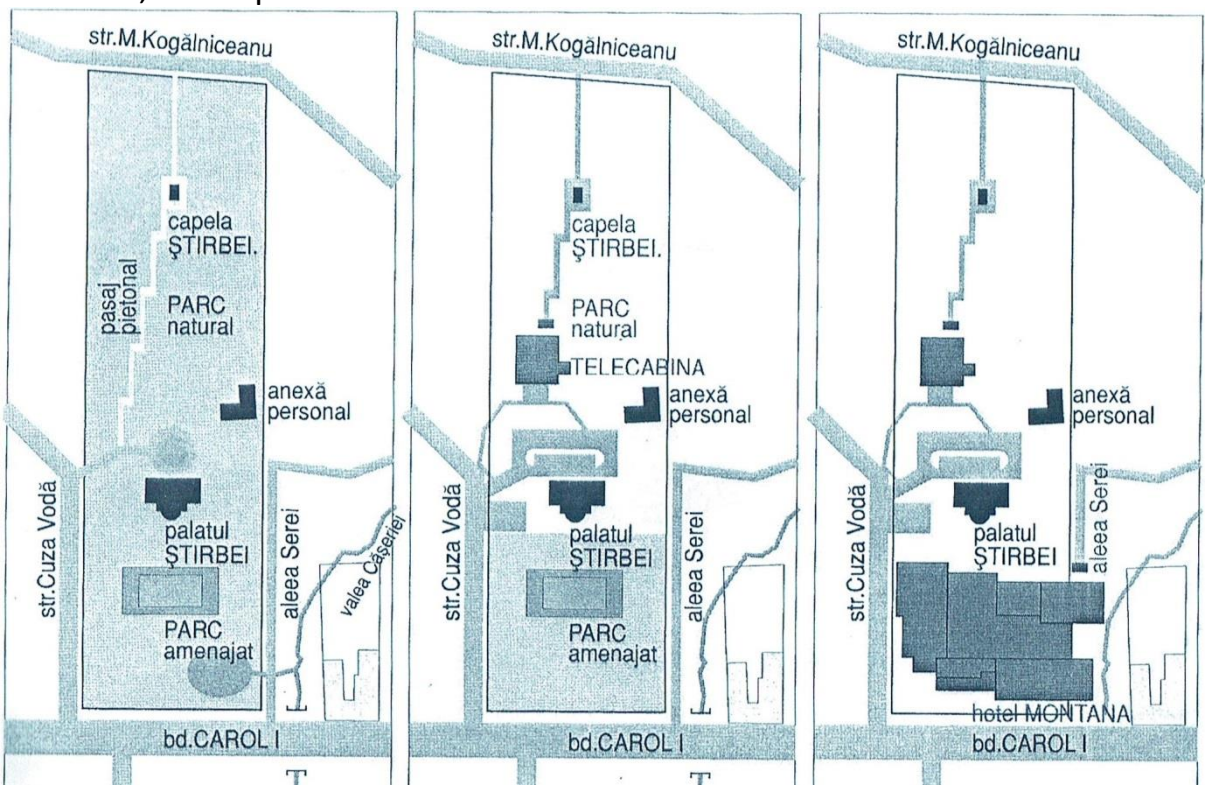

Deși încă prezente fizic pe teren, obiectele importante ale domeniului nu mai pot fi lecturate ca un ansamblu, iar capela se distinge cu greu, între arborii care au înconjurat-o, în spatele telecabinei.

În ultimele decenii, pe strada Cuza Vodă au mai intervenit o serie de construcții noi, cu o arhitectură ce nu are nici o legătură cu zona protejată a Ansamblului urban sau cu zona de protecție a monumentului istoric, care au făcut și mai incoerentă zona, vila și capela fiind foarte dificil de găsit și deloc puse în valoare.

CONCLUZII ȘI PERMISIVITĂȚI

Aşa cum se prezintă astăzi, parcul Știrbei este un spațiu destructurat și incoerent, nefiind utilizat de oraș și fiind tranzitat doar ocazional de localnicii care doresc scurtarea drumului între cartierul de nord și zona centrală.

Reamenajarea ca parc, ar reprezenta – pe de o parte, o restituire a valorii sale istorice și o punere în valoare a celor două clădiri rămase ale domeniului (care au fost recent reabilitate) și pe de altă parte o adăugare de valoare urbanistică și peisagistică la oraș.

Punerea în valoare a Capelei Știrbei și a Vilei – amenajată ca Muzeu al orașului Sinaia, va trebui să redea și viitorului parc propus a se realiza în jur, o atractivitate specială, chiar dacă, prezența extrem de contrastantă a telecabinei apropiate, va necesita o mare provocare pentru îmbinarea acestor elemente, ca estetică, peisaj și funcționalitate urbană.

Capela Știrbei, recent restaurată

Întocmit,
arh. Doina Petrescu